

GLOBALIZÁCIÓ - REGIONALIZMUS

1. A globalizáció kialakulása és hatásai

- Napjaink kulcsfogalma a **globalizáció**, amely a **nemzetállami határok „elmosódását” jelenti** az élet szinte minden területén.
- A **közlekedés fejlődésével** és a **számítástechnikai** forradalommal a korábban áthidalhatatlannak tűnő **távolságok minimálisra rövidültek**. A repülőgép segítségével néhány óra alatt a Föld bármely pontjára eljuthatunk, a nemzetközi pénzügyi tranzakciók a számítógépek segítségével alig egy-két másodpercet vesznek igénybe, és a híradástechnika az információk rendkívül gyors áramlását teszi lehetővé.
- A globalizáció azonban nem csupán nemzetköziesedést jelent, hanem egyben a **világ egységessé válását** is. Ennek fő zászlóvivői a **multinacionális vállalatok**, amelyek ugyanazokat a termékeket állítják elő és értékesítik a Föld szinte minden országában.
- A híradástechnika (műholdak) fejlődése, az Internet olyan **kulturális mintákat, fogyasztói szokásokat, életstílust** közvetítenek (természetesen elsősorban a fejlett országokét), amelyek hatására a nemzetek polgárai egyre inkább **világpolgárokká** válnak.
- A világméretű gazdaság egyre gyorsuló fejlődésének azonban nemcsak az előnyös hatásai érződnek átfogóan, hanem **káros hatásai globális problémákat** okoznak.
- A **regionalizmus** a globalizáció erősödésével párhuzamosan született **egyfajta válaszként**. A globalizálódó világban a **nemzetállamok igyekeznek** a globalizációs folyamatba való bekapcsolódás mellett **megőrizni nemzeti karakterüket**.
- Ennek egyik formája, hogy **szűkebb környezetükkel igyekeznek szorosabb kapcsolatokat** kialakítani. Egy adott földrajzi térség nemzetállamainak valamely szervezett formába tömörülését **integrációnak** nevezzük. Az integráció mélysége különböző fokú lehet, és különböző területekre terjedhet ki. Így például az **Európai Unió** kezdetben kereskedelmi kérdésekre összpontosított, később egyre több területet vontak be a közös politikák közé (pl. szociális kérdések, pénzügyek, kutatás-fejlesztés stb.).

2. Hogyan tovább?

A világ jövőbeni gazdasági-politikai képére vonatkozóan **sokféle elmélet**, modell létezik.

- Egyesek szerint az **USA** politikai és katonai erejére támaszkodva megvalósíthatja az **egységes vezetésű világot**.
- Mások szerint hosszú távon **több világgazdasági pólus** is kialakulhat, a világgazdaság súlypontja áttevődhet a **csendes-óceáni** térségre.
- A jelenlegi tendencia a világ **gazdasági globalizálódása**, melynek célja **az áruk, a szolgáltatások, a tőke, a technológia és az emberek minél szabadabb, korlátozások nélküli áramlása** a világban.
- A világgazdaság működésének jelenlegi keretei (növekedésközpontúság) és a felmerülő problémák e modellen belüli kezelhetősége gyakran képezik vita tárgyát. A **kutatók többsége úgy gondolja, hogy a jelenlegi világgazdasági modell jó**, és a rendszer képes az új kihívásoknak megfelelni.
- Más nézetek szerint a világgazdaság a hetvenes évek elejétől kezdve olyan feszültségeket hordoz magában, amelyeket csak a jelenlegi modell lényeges módosításával lehet kiiktatni.

- A zöldek álláspontja szerint a jelenlegi világgazdasági modell, a **gazdasági növekedés minden áron való hajszolása ökológiai válsághoz vezetett**, ami veszélyezteti a Föld és az emberiség életét, ezért a **jelenlegi modell tarthatatlan**, modellváltásra van szükség.
- Egyre több szakértő vélekedik úgy, hogy a **gazdasági növekedés koncepciója alapjaiban hibás**, mert előbb utóbb a természeti erőforrások kimerüléséhez, a szegényebb országok teljes lemaradásához és globális ökológiai válsághoz vezethet.
- Az ENSZ 1992-ben, Rio de Janeiróban rendezett Környezet és Fejlődés konferenciája fogadta el a **fenntartható fejlődés koncepcióját**. E szerint a fenntartható fejlődés olyan feltételrendszer, amely a **jelen szükségleteit úgy elégíti ki, hogy nem teszi lehetetlenné a jövő nemzedékek számára sem a saját szükségleteik kielégítését**. A fenntartható fejlődés három alappillérenek a társadalomnak, a gazdaságnak és az ökológiának azonos súlyú és jelentőségű tényezőknek kell lenniük.

3. Globális ökológiai problémák

a) Túlnépesedés

- Jelenleg mintegy **6 milliárd** ember él Földünkön, és ez a szám évente 90 millióval gyarapodik.
- Ha a népességnövekedés üteme változatlan marad, 100 év múlva már 14 milliárdan leszünk.
- Ráadásul a **legintenzívebb a gyarapodás a világ legfejletlenebb, legszegényebb országaiban**, ami további súlyos problémákat vet fel, mint a Föld eltartóképessége és az éhezés.
- Az 1994-es kairói Nemzetközi Népesedés és Fejlődés konferencia a **népességnövekedés mérséklésében a szociális fejlődésnek, a családtervezési programoknak, az ismeretterjesztésnek és az egészségügyi helyzet javításának** tulajdonított fontos szerepet.
- Azonban ha lényegesen csökkenne is a születések száma, akkor is még **legalább egy generáció szükséges** ahhoz, hogy a **növekedés lelassuljon**.

b) Élelmezési gondok

- A világ társadalmi-gazdasági **különbségei legszembetűnőbben az élelmezési helyzetben** mutatkoznak meg.
- Míg a fejlett országokban az emberek átlagosan 30 %-kal több ételmezt fogyasztanak a szükségesnél és sokan súlyfelesleggel küszködnek, addig a legszegényebb országok lakói a létminimumnál 10 %-kal kevesebb ételmezhöz jutnak.
- A Föld lakóinak kb. 15 %-a nem jut elegendő táplálékhoz és **évente 15 millió gyermek hal éhen** vagy az ételmehiány miatt kialakuló betegségekben.
- A kutatók szerint **ha a megtermelt ételmeiszerek elosztása egyenletes volna a Földön, akkor senki nem éhazne**, sőt még a jelenleginél nagyobb népesség eltartása is lehetséges volna.

- Az élelmezési válság okai tehát a termelés és elosztás egyenlőtlenségében keresendők. Az élelmiszerek világpiacán bőséges a kínálat, de fizetőképes kereslettel csak a fejlett országok állnak elő, a szegényebbek nem tudják megvenni a szükséges élelmiszereket.

c) Urbanizációs válság

- A népesség növekedésével a városlakók száma is emelkedik, jelenleg a **Föld lakóinak 45%-a városokban él.**
- A leggyorsabb a városi népesség növekedése a fejlődő országokban, ahol leginkább a városokat övező **nyomortelepek (slum)** lakóinak száma emelkedik.
- A nagyvárosi népességkoncentráció **nagyobb fogyasztással és szennyezőanyag, hulladék kibocsátással** jár.
- A nagyvárosokban általános jelenség a gépjárművek kipufogógázai által (szén-dioxid, szén-monoxid, nitrogén-oxidok, kén-dioxid, ólom, azbeszt) okozott **légszennyezés**, amely nem ritkán **szmog** (füstköd) kialakulásához is vezet.
- Ezen kívül nem elhanyagolható a járművek által okozott **zajszennyezés és talajszennyezés** sem.
- A ház- és útépítések egyre több zöld területet emésztenek fel, így a városok egyre **sivárabbak** lesznek, és a növényzet levegőtisztító hatása is egyre kevésbé érvényesül.
- Gondot jelent a növekvő városi népesség tiszta **ivóvízzel való ellátása** is, amelyet sokszor csak több száz kilométer hosszú vezetékeken át tudnak a városokba eljuttatni. A vízhasználattal párhuzamosan növekszik a keletkező **szennyvíz** mennyisége is, amelynek tisztítása további kérdéseket vet fel.
- A fejlett országokban kialakult fogyasztói szokások, az áruk agyoncsomagolása a **városi hulladék mennyiségének növekedését** okozzák, amelynek elhelyezése, ártalmatlanítása egyre nagyobb gondot jelent.

d) Vízszenyezés

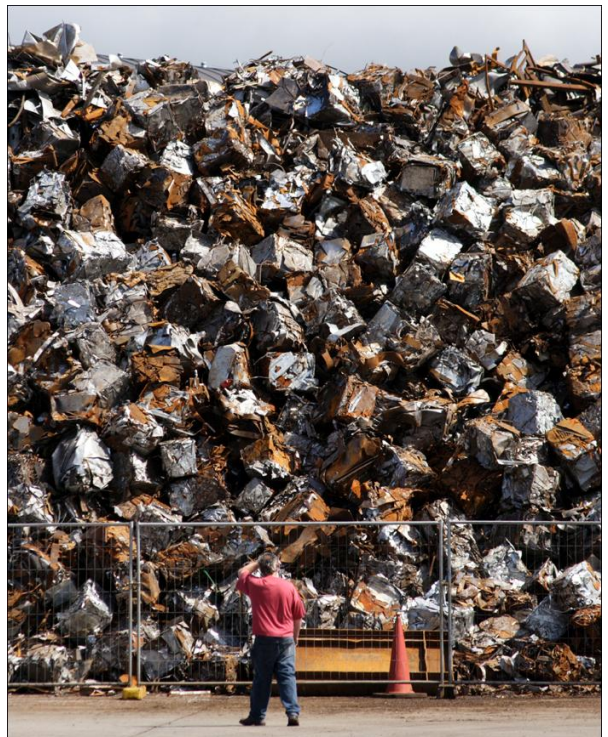

- A világ vízfogyasztása mintegy 4000 km³ évente, amelynek **többségét (65 %)** a **mezőgazdaság**, 25 %-át az ipar és csak 10 %-át a lakosság és kisüzemek fogyasztják.
- A **vízfogyasztás megoszlása is nagy különbségeket** mutat. A lakossági vízfogyasztás a fejlettebb országokban napi 300 liter, míg a legszegényebb országokban csak 2-5 liter naponta.
- A vízhasználattal együtt jár a felhasznált víz elszennyeződése, a **szennyvízkeletkezés.**
- A **kommunális szennyvizek jelentős része tisztítatlanul jut vissza** a felszíni vizekbe. A világ nagyvárosaiban keletkező szennyvíznek csak a 2 %-át tisztítják, ez az érték Budapest esetében is csak 20 %.

- A **mezőgazdaság** által kibocsátott szennyvizek **vegyszerekkel, hígtrágyával, a műtrágyákból és rovarirtó szerekből** kimosódó **nitrátokkal és foszfátokkal** szennyezettek, amik az élővizekbe visszajutva a **vízínövények elszaporodásához**, később a vizek eutrofizációjához, **holt vízzé** válásához vezethetnek.
- Az **ipar** elsősorban **vegyszerekkel** szennyezi a vizeket, de nem elhanyagolható az erőművek **hűtővizének** folyókba vezetésével okozott **hőszennyezés** sem.
- A szennyvizek a folyók közvetítésével előbb-utóbb a világtengerbe jutnak, ahol hozzájárulnak annak az elszennyeződéséhez is. A **tengerek szennyezésében** jelentős szerepet játszanak a **tartályhajó-katasztrófák** valamint a hajók üzemanyagainak és hulladékainak a tengerbe juttatása is. A tengerszennyezés a **tengeri halak, madarak és emlősök pusztulásához** vezet.

e) Hulladékhegyek

- A fejlett országokban az egy főre eső átlagos hulladéktermelés 600-800 kg évente.
- Ez önmagában is magas szám, de az **ipar és a mezőgazdaság hulladéktermelése ennek a többszöröse.**
- Magyarországon évente kb. 104 millió tonna hulladék keletkezik, amelyből csak 4-5 millió tonna a lakosság hulladéktermelése, a többit az ipar és a mezőgazdaság termeli.
- A **gazdasági növekedéssel párhuzamosan emelkedik a hulladék mennyisége**, hiszen nem csak a gyártási folyamat során keletkezik hulladék, hanem a csomagolásból és végül a legtöbb áruból is előbb-utóbb hulladék lesz.
- A **hulladékprobléma megoldásához a következő sorrend betartása vezethet:**
 - ⇒ első lépés a **megelőzés**, a hulladék mennyiségének csökkentése.
 - ⇒ a második lépcső az **újrahasználat** (pl: betétdíjas csomagolások),
 - ⇒ a harmadik helyen az **újrahasznosítás** áll, amikor a hulladék anyagát dolgozzák fel,
 - ⇒ és csak utolsó esetben jöhet szóba az **ártalmatlanítás** (égetés vagy lerakás).

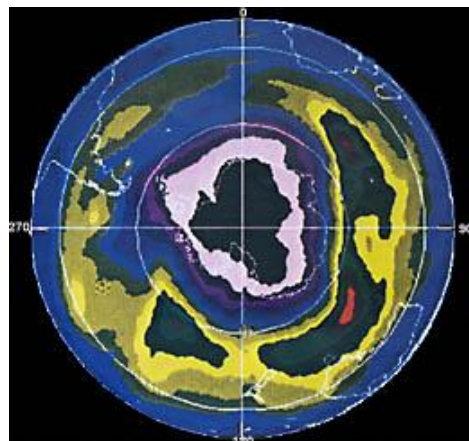
f) Globális felmelegedés

- A levegőbe jutó ún. **üvegházgázok** (szén-dioxid, dinitrogén-oxid, ózon, halogénezett szénhidrogének, metán, szén-monoxid) koncentrációja az emberi tevékenység következtében **folyamatosan emelkedik.**
- Ezek **fokozzák** az amúgy természetes **üvegházhatást**, minek következtében a levegő hőmérséklete emelkedik.
- Ennek következményei a **világtenger szintjének 20-40 cm-es emelkedése**, ami a **sarki jégsapkák olvadásából** adódik, a gyakoribb **aszály**, az **árvizek.**

- A **sivatagosodást** nem csak a gyakoribb aszály, hanem a **túllegeltetés** és a **szikesedéshez vezető öntözés** is okozhatja.
- Hosszú távon az **éghajlati övezetek eltolódása következhet** be, a szubtrópusi öv a mérsékelt övezetbe, míg a mérsékelt övezet a sarki övezet felé tolódhat el.

g) Ózonlyuk

- A sztratoszférában 20-25 km-es magasságban elhelyezkedő ózonréteg a naptól érkező **káros ultraibolya sugarak kiszűrésében** játszik fontos szerepet.
- Az emberiség által gyártott **freonok** (klórozott, fluorozott szénhidrogének), kisebb mértékben a **nitrogén oxidok és a metán bontják az ózont**, ezáltal elvékonyítják az ózonpajzsot. Ennek következtében nő a földfelszínre beérkező káros UV-B sugarak aránya, amely nem csak a különféle **műanyagokat, festékeket, gumikat károsítja**, hanem egyes **kültúrnövényeket** (búza, rizs, szója) az emberi bőrt és a szemet is. Fokozza a **bőrrák és a szürkehályog** kialakulásának valószínűségét.
- Az 1989-ben életbe lépett **Montreáli Egyezmény** írja elő a halogénezett szénhidrogének felhasználásának csökkentését. 1996-ra már 159 ország írta alá ezt az egyezményt, aminek eredményeként a **fejlett országok jelentősen csökkentették freonkibocsátásukat**, de a fejlődő országokban még így is jelentős az emissziójuk.

h) Savas esők

- Az ásványi tüzelőanyagok elégetése során a levegőbe kerülő **kén-dioxid és nitrogén-oxidok a csapadékkal savakat** (kénsav és salétromsav) képeznek és visszahullanak a földre.
- A **csapadék kémhatása ennek következtében savasabbá válik**, akár 2,5-3 pH értékű is lehet.
- A savas esők savanyítják a tavak vizét, ami a tavi **élővilág pusztulásához** vezet, savasabbá teszik a talajt, **károsítják az erdőket, a növényzetet, a műemlékeket** (oldják a mészkövet).

i) Erdőirtás

- A földi **civilizáció megjelenésekor még a szárazföldek felét erdő borította**, ma ez az arány már csak 20 %, azaz összesen 2,4 milliárd ha.
- Az emberi tevékenység következtében évente mintegy 18 millió ha erdő pusztul el (**erdőirtás, égetés, savas esők**).

- A földművelés elterjedése óta a mérsékelt övi erdők területe 35 %-kal csökkent. Magyarországon területén a honfoglalás előtt 65-75 % erdő volt, jelenleg csak 16-18 %.
- Az erdők legfontosabb **szerepe** a lebegő **por és egyéb szennyező anyagok megkötése**, az **oxigéntermelés**, a lehulló lomb által a **talaj tápanyagainak pótlása** és lejtős térszíneken a **talaj megkötése**, a levegő **párásítása** a fák párologtatása miatt, a különböző élőlényeknek **élőhely biztosítása**.

j) Talajerosió

- A talaj erózióját főként a **csapadék és a szél** okozza.
- A talajerosió azokon a **területeken pusztít elsősorban, ahol az ember kiirtotta az eredeti növénytakarót** és ezáltal utat enged a víz és a szél pusztító hatásainak.
- A talajok pusztulásában az ember közvetlenül is részt vesz, amikor **utakat, városokat, gyárakat épít**.
- Az emberi tevékenység következtében évente mintegy 25 milliárd tonna termőtalajjal lesz kevesebb a Földön.

k) A diverzitás (fajok sokfélesége) csökkenése

- Földünkön jelenleg kb. 0,5 millió növényfaj és mintegy 2 millió állatfaj él, de a még fel nem fedezett fajok számát a kutatók 5 és 30 millió közé teszik.
- A **legtöbb faj a trópusi területeken** él, a fajok száma a sarkvidékek felé haladva csökken.
- Az **élőhelypusztulás**, a **vadászat**, az **idegen fajok betelepítése**, a **növényvédelem** (amellyel csak a kultúrnövényeket védjük, az ún. gazokat pusztítjuk), a **szennyezés** és a **gyűjtés** egyaránt hozzájárul a fajok kihalásához.
- A fajok természetes kipusztulási üteme a kutatók szerint 3000 évenként 1 faj. Becslések szerint jelenleg naponta 10 faj pusztul ki az emberi tevékenység következtében, elsősorban a trópusi esőerdők kiirtásakor. Csak Magyarországon az elmúlt 100 évben 53 állat- és 40 növényfaj halt ki végérvényesen.
- 1992-ben Rio de Janeiróban 157 ország írta alá az ún. **Biodiverzitás Egyezményt**, amely a fajok védelmét, a változatosság megőrzését tűzte ki célul.

l) Génmanipuláció

- A génmanipuláció során **egy faj génjeit egy másik faj génállományába ültetik** és így új élőlényeket hoznak létre.
- A módszer leginkább a **növénynemesítésben** terjedt el, és a multinacionális vállalatok számára **hatalmas gazdasági hasznot** jelent.
- A transzgénikus növényekből készített élelmiszerek **biológiai hatásairól még csak keveset tudunk**, ami **veszélyforrást** jelenthet az ember számára, valamint a génállományba való beavatkozás **etikai problémákat** is felvet.